

NEVIDITEĽNÍ VLÁDCOVIA

Ľudia, ktorí menia klamstvá
na skutočnosť

Renée DiResta

Renée DiResta

Invisible Rulers

The People Who Turn Lies into Reality

Copyright © 2024 by Renée DiResta

Translation © Samuel Marec

Jacket design © Ondrej Ivánek

Layout © Ondrej Ivánek

Slovak edition © 2025 by N Press, s. r. o.

ISBN 978-80-8230-416-2

Venované Justinovi, A., B. a C.

Obsah

Úvod: Moc, vplyv, lži a pravda	11
--------------------------------	----

PRVÁ ČASŤ

1. Továreň a mašinéria	37
2. Ak z toho urobíte trend, urobíte z toho aj pravdu: Influenceri, algoritmy a davy	65
3. Guruovia, najky a propagandisti: Ako influenceri formujú kultúru, politiku a spoločnosť	109
4. Dav: Nákaza, konsenzus a sila kolektívu	151

DRUHÁ ČASŤ

5. Šírenie Veľkého podvodu	187
6. Vplyvoví agenti	239
7. Vírusy, vakcíny a virálnosť	289
8. Priemyselný komplex fantázie	349
9. Cesta vpred	403

Poďakovanie	469
-------------	-----

Poznámky	475
----------	-----

Úvod

Moc, vplyv, lži a pravda

KONCOM DECEMBRA 2014 prešiel cez brány vedúce do najšťastnejšieho miesta na svete – do Disneylandu – pacient nula a postaral sa tak o vypuknutie epidémie, ktorá sa do dejín zapísala ako osýpky v Disneylande. Počas nasledujúceho mesiacu ochorelo v Kalifornii viac ako 120 ľudí vrátane dvanástich nemluvniat. Takmer polovica nakazených nebola zaočkovaná. Desiatky chorých skončili v nemocnici. Epidémia sa rýchlo šírila do susedných krajín a na konci roka bolo už po celých Spojených štátoch hlásených viac ako šesť stoviek prípadov. Toto ochorenie bolo pritom na území USA pred štrnástimi rokmi oficiálne vyhlásené za eliminované, takže išlo o šokujúco vysoké číslo.

Vtedy som nemala odkiaľ tušiť, že práve táto udalosť povedie k jednému z prvých súbojov v rámci boja o moc, vplyv a samotnú realitu, teda ku konfliktu, v ktorom účel svätí akékoľvek prostriedky, konfliktu, ktorý otriasol Spojenými štátmi, a konfliktu, ktorý je ohrozením demokracie ako takej. Práve tento konflikt navyše počas posledného desaťročia zohral mimoriadne dôležitú úlohu v mojom vlastnom živote, viedol k vyhrážkam smrťou, predvolaniam pred kongres, žalobám a sedemciferným nákladom na právne služby.

Keď sa epidémia osýpok v Disneylande začala, bola som matkou dvanásťmesačného bábätka. Zhodou okolností som

len mesiac predtým študovala štatistiky imunizácie v kalifornských školách za posledné viac ako desaťročie. K tomuto kroku ma zas priviedol istý nešťastný sanfranciský rituál potrebný na vstup do rodičovského stavu: svoje dieťa som totiž na zoznam predškolských zariadení musela zapísať ešte pred jeho prvými narodeninami. Počas tehotenstva som teda začala sledovať niekoľko mamičkovských diskusných fór a veľmi rýchlo som mala plné zuby tendenčných antivaxerských vlákien, ktoré len opakovali už dávno vyvrátené nezmysly. Odkazy na blogy čudákov predávajújúcich homeopatické oleje sa prezentovali ako argumenty proti výskumom o bezpečnosti očkovania, ktoré boli publikované v odborných časopisoch. Práve prebiehala epidémia čierneho kašľa, ale celebrity pediatri svojim klientom s vážavým postojom k očkovaniu aj naďalej tvrdili, že „ukryť sa v stáde“ je v poriadku.¹ Vedeli, že ide o nebezpečné ochorenie, ale týchto rodičov napriek tomu ubezpečovali, že *iní* ľudia sa aj naďalej dávajú očkovať, a tak budú neočkované deti vďaka nim chránené. Dočítala som sa o kalifornských školách so zaočkovanosťou „nižšou ako v Južnom Sudáne“² a vôbec som netúžila po tom, aby sa môj syn v jednej z nich ocitol.

A tak som zrazu zistila, že študujem tabuľky uvádzajúce pomer výnimiek na základe „osobného presvedčenia“, teda odmietnutia nie na základe medicínskych dôvodov alebo náboženského presvedčenia, ale jednoducho túžby očkovanie odmietnuť. Dáta zozbierané za viac než desať rokov po celom štáte ukazovali v čase jasný trend: stabilný pokles v miere zaočkovanosti v radoch detí.

Od momentu, keď Andrew Wakefield prišiel so svojou podvodnou štúdiou o súvisi medzi očkovaním a autizmom a vyvolal tak strach v celej jednej generácii, uplynuli už takmer dve desaťročia. Bezpečnosť takzvanej MMR vakcíny* odvtedy potvrdili mnohé štúdie a médiá už dávno prestali poskytovať

* MMR vakcína sa používa na očkovanie proti osýpkam (measles), mumpsu a ružienke (rubella) a práve odtiaľ pochádza aj skratka, pod ktorou je známa. (Pozn. prekl.)

priestor konšpiráciám o očkovaní a autizme. Trend však naznačoval, že malá, ale rastúca menšina obyvateľov Kalifornie má k bezpečnosti bežných detských očkovaní čoraz skeptickejší postoj. Odmietanie síce prevažne spôsobili obavy – a tie zas pochádzali z nesprávnych informácií –, ale medzičasom už neovplyvňovalo len rodiny ľudí, ktorí očkovaniu neverili. Ovplyvňovalo všetkých. Ovplyvňovalo deti iných ľudí.

O svojej frustrácii som na blog napísala krátky text pod názvom „Ako kalifornská príšerná očkovacia politika ohrozuje deti“. A potom som urobila niečo, čo som dovtedy nikdy neuskúsila: spojila som sa so svojim voleným zástupcom v kalifornskom senáte a opýtala som sa ho, či by sa táto politika dala zmeniť.

Keď som mu v novembri 2014 telefonovala prvýkrát, zamestnanec jeho kancelárie mi dal zápornú odpoveď: antivaxerské hnutie podľa neho predstavuje dobre zorganizovanú politickú silu a nikto nemá chuť púšťať sa do boja za možnosť odmietnuť školské očkovanie. Po vypuknutí epidémie v Disneylande som sa však ozvala opäť, no a tentoraz som dostala úplne inú odpoveď: epidémia totiž poukázala na to, do akej miery antivaxerské misinformácie – ktoré sa na sociálnych sieťach vyskytovali čoraz viditeľnejšie – prispievajú k váhavému postoju rodičov. Ľudia sa hnevali. Člen kalifornského senátu doktor Richard Pan zhodou okolností pracoval ako pediater, a tak v snahe zvýšiť úroveň zaočkovanosti v triedach predložil zákon na zrušenie výnimiek na základe osobného presvedčenia (vďaka ktorému sa následne mala zvýšiť aj širšia zaočkovanosť populácie ako takej). Onen zamestnanec kancelárie v San Franciscu sa ma opýtal, či by som tento návrh zákona nechcela podporiť ako angažovaná matka, a navrhol mi, aby som sa spojila s kanceláriou senátora Pana. To som aj urobila.

Absolútne som netušila, do čoho sa púšťam.

Počas nasledujúcich mesiacov sa zásadným spôsobom zmenil môj spôsob vnímania politiky, propagandy a spoločenských

hnutí; na vlastnej koži som totiž zažila, ako nový systém presviedčania – pozostávajúci z influencerov, algoritmov a davov – radikálne mení to, čomu venujeme pozornosť, komu dôverujeme aj ako navzájom interagujeme. Ponorila som sa do hlbín antivaxerského hnutia, stala som sa členkou jeho skupín, začala som sledovať jeho influencerov a každý večer som celé hodiny pozerala na rôzne mémy. Stala som sa pozorovateľkou akejsi alternatívnej reality... a zároveň som sa priebežne snažila vytvoriť opačné hnutie, ktoré by sa tomu všetkému postavilo na odpor. Bolo mi jasné, že ide o nové bojisko a pravidlá boja sa zmenili. Bola to vojna mémov, nie faktov. Na víťazstvo nestačilo len citovať štatistiky o bezpečnosti očkovania.

Zamestnanec doktora Pana ma prepojil s niekoľkými ďalšími matkami, ktoré sa tiež ozvali s otázkou, či by nejako mohli pomôcť. Bola medzi nimi bývalá zamestnankyňa istého senátora, rovnako aj grafická dizajnérka, profesorka so špecializáciou na zákony týkajúce sa očkovania, zdravotná sestra a dlhoročná komunitná organizátorka, PR špecialistka, ale aj konzervatívna aktivistka so skúsenosťami s vytváraním obojstranného konsenzu v jednoznačne demokratickej Kalifornii. Ja som zas vďaka dlhoročnému pôsobeniu na Wall Street disponovala slušnými skúsenosťami s kvantitatívnymi analýzami a dátovou vedou a vtedajšia práca v oblasti rizikového kapitálu mi pomohla celkom dobre porozumieť aj sociálnym sieťam. V podstate z večera do rána sme spolu mali prísť na to, ako vytvoriť opačné hnutie rodičov zamerané na podporu očkovania. Na Facebooku a Twitteri (dnes X) sme teda založili profily pod názvom Vaccinate California. Chceli sme mať istotu, že nás nájdu ľudia hľadajúci informácie o aktuálnom návrhu zákona, a tak sme začali zverejňovať mémy s (našimi vlastnými) rozkošnými deťmi, našim logom a argumentmi uvádzajúcimi, prečo je očkovanie na školách dôležité.

Podľa čísla, ktoré sa návrhu zákona od senátora Pana prideliло, sa postupne zrodil aj hashtag #SB277. Od začiatku ho v prevažnej miere používali aktivisti z radov antivaxerov, pričom

mnohí z nich na akýkoľvek komentár na podporu zákona reagovali veľmi neslušne. Niektorí boli z Kalifornie, ale nám, ktorí sme túto vojnu viedli, veľmi rýchlo začalo byť jasné, že mnohí pochádzajú z iných štátov – boj proti očkovaniu podľa všetkého tvoril kľúčovú súčasť ich identity a venovali sa mu už dlhšie. Zaplavovali naše príspevky na Facebooku a reakcie na Twitteri a obviňovali nás, že sme vrahovia detí platení veľkými farmaceutickými spoločnosťami. A to bol len začiatok útoku.

Niektorí sa nám začali hrabať v súkromí, rodinných pomeroch a kariérach. Iní vykutrali naše bydliská a zverejnili ich na sociálnych sieťach (tento postup je známy ako *doxxing*). Niekoľkí špeciálne pomätení trolovia zobrali fotografie môjho synčeka, ktoré som počas minuloročného Halloweenu zverejnila na svojom súkromnom profile na Tumblr a Facebooku, a začali ich zverejňovať na Twitteri, pričom ma obviňovali z toho, že som ho v skutočnosti nedala zaočkovať, že som uctievačkou diabla (asi išlo o jednu z možných interpretácií halloweenskeho kostýmu), aj z iných bizarných a strašidelných vecí. Svoje profily na sociálnych sieťach som si predstavila na súkromné, ale tie fotografie, ktoré sa podľa nich dali najlepšie zneužiť, z nich už aj tak skopírovali. Antivaxerskí aktivisti natáčali videá, v ktorých nás označovali za „lekárske fašistky“, a vkladali nás do záberov, na ktorých počas zhromaždení reční Adolf Hitler. Dvakrát došlo k tomu, že verejné podporovateľky zákona prenasledovali v Sacramente na ulici, zverejnili ich fotografie aj miesto, kde sa nachádzajú, a vyvolali tak útoky nielen na internete, ale aj v reálnom svete. Organizované znižovali hodnotenia lekárov stojacich na našej strane, vyvolávali im a nadávali ich recepčným. Rýchlo bolo teda jasné, že mémy s roztomilými deťmi stačiť nebudú – čakal nás drsný politický boj. No a práve útokmi nás chceli prinútiť k tomu, aby sme z toho boja vycúvali.

Boj o prijatie zákona sa začal v januári 2015 a zmenil sa na bitku trvajúcu šesť mesiacov, z ktorej som si odniesla veľké obavy z nárastu a dosahu antivaxerského hnutia. Najväčšie

obavy a fascináciu však vo mne vyvolával *spôsob*, ako táto bitka prebiehala, pretože som videla, že jej taktika a dynamika sa dali aplikovať aj na omnoho väčšie záležitosti, ako je jeden malý politický boj v Kalifornii. Súčasťou tejto taktiky boli boty a trolovia, koordinované jednotky venujúce sa obťažovaniu a doxingu aj stránky na Facebooku s neznámym pozadím. Existovali kanály na YouTube a tajné skupiny na Facebooku s desiatkami tisíc členov zamerané na mobilizáciu internetových armád, manipuláciu algoritmov a trendov a selektívne upravovanie videí s cieľom získať nových stúpenčov. Existovali aj reklamné kampane s presným zameraním (vrátane tej našej!), ktoré sa sústredili na oslovenie konkrétnych voličov na konkrétnych miestach; takýto postup umožňovali mocné cieľiace nástroje Facebooku. Samotná spoločnosť sa však veľmi nesnažila overiť, kto presne má tieto kampane na svedomí, a rovnako ani obecnstvu neposkytovala jednoduchý spôsob, ako zistiť, kto sa za nimi skrýva. Existovali virálne mémy a privlastnené hashtagy. Tie slúžili ako nástroje – ba niekedy dokonca ako zbrane –, ktoré sa v roku 2020 v čoraz výraznejšie polarizovanej Amerike stali už bežnou súčasťou sieťového aktivizmu, ale len päť rokov predtým boli prakticky neznáme. Niekedy ľahko zabúdame na to, ako rýchlo sa online svet zmenil.

Mala som pocit, že vidím budúcnosť a zároveň som jej účastníčkou: virálnosť rozhodovala, o čom ľudia diskutujú, a tá istá virálnosť bola súčasne funkciou toho, ako dobre vedeli influenceri, algoritmy a davy ľudí zabezpečiť, aby niečo pritiahlo pozornosť verejnosti. Verejnú mienku v ľubovoľnej otázke formovali prívally obsahu prúdiaceho vysokorýchlostnými a plynulými sociálnymi sieťami, ktoré rozhodovali o tom, čo používatelia vidia, a čoraz častejšie aj o tom, s kým si budujú vzťahy. Presnosť informácie, ako aj to, či pochádza od dôveryhodného zdroja, bola do veľkej miery irelevantná. Záležalo na tom, či daný obsah pritiahol pozornosť používateľa a vyvolával reakciu: či mal chuť zapojiť sa, a to buď udelením páčika, zdieľaním,

alebo zapojením sa do skupiny, ktorá sa danému cieľu venuje – nech je akýkoľvek. Slovné spojenie „verejná mienka“ akoby už ani nevystihovalo podstatu. Implikovalo totiž potrebu presvedčiť veľkú skupinu ľudí, väčšinu spoločnosti, hoci práve to bolo podľa všetkého čoraz menej možné. Online svet sa štiepil na čoraz viac frakcií.

Rýchlo mi boli jasné tri veci. Po prvé, že antivaxerské hnutie je veľmi dobre prepojené a veľmi dobre rozumie aj sociálnym sieťam. Po druhé, že táto relatívne malá skupina – pričom väčšina jej členov bola úprimne presvedčená, že vakcíny naozaj spôsobujú autizmus a vláda sa to snaží zatajiť – má s ohľadom na svoju veľkosť disproporčne veľký vplyv. Provaxerstvo síce ešte stále predstavovalo dominantný postoj v „skutočnom svete“ – v Kalifornii bolo zaočkovaných zhruba 85 percent detí –, ale v internetových diskusiách sme predstavovali veľmi malú menšinu. Po tretie, že zdravotnícke inštitúcie a ich predstavitelia absolútne nerozumejú tomu, akú dôležitú úlohu zohráva internet pri vzniku spoločenských hnutí... alebo spoločného presvedčenia.

V snahe pochopiť, ako je opozícia zorganizovaná a ako priťahuje nových členov, som sa teda na internete začala venovať štúdiu ich obsahu a zosieťovania. Chcela som pochopiť, kto má v ich komunite vplyv – aký druh rétoriky a obsahu používajú, o akých témach sa rozprávajú, ako interagujú so širším publikom aktivistov a motivujú ich k činom. Začala som sledovať Roberta F. Kennedyho mladšieho, Dela Bigtreeho a ďalších propagandistov tohto hnutia, ako aj odporcov väčšinového názoru z radov lekárov, ktorí vystrašeným ľuďom predávali lekárske výnimky a „homeopatické vakcíny“. Sledovala som automatizované boty, ktoré na Twitteri s hashtagom #SB277 neustále zverejňovali antivaxerské mémy, a práve preto mal tento postoj v diskusii dominantné postavenie. Všimla som si dlhoročných a pevne presvedčených „hľadačov pravdy o vakcínach“, teda najviac zakonšpirovaných členov tejto komunity, ktorí boli pevne presvedčení, že vláda sa v snahe utajiť súvislosť medzi

očkovaním a autizmom spojila s veľkými farmaceutickými spoločnosťami. Toto svoje hlboké presvedčenie začali zrazu zamlčovať a namiesto toho zdôrazňovali nové témy okolo „rodičovských práv“ a „medicínskej slobody“. V snahe osloviť libertariánov a aktivistov z radov hnutia Tea Party* a zvýšiť tak počet členov svojho hnutia začali tvrdiť, že požiadavka na školské očkovanie je prejavom vládnej tyranie a urážkou „práva na voľbu“ v zdravotnej starostlivosti. Antivaxerské hnutia sa zároveň nanešťastie vo veľkej miere spoliehali aj na obťažovanie: vysielali na internet celé armády rozhnevaných aktivistov z celého sveta a tí buď útočili na kalifornských zákonodarcov, ktorých považovali za nerozhodnutých, alebo ich obviňovali z toho, že ich hnutie urážajú. Zameriavali sa na lekárov, ktorí počas výsluchov v rámci zákonodarného procesu svedčili v prospech navrhovaného zákona: dávali im negatívne recenzie a vyhrážali sa ich zamestnancom. Aj bežní rodičia obhajujúci *vlastné* „rodičovské práva“ čelili doxxingu. Ja sama som rozhodne prvýkrát čelila doxxingu a obťažovaniu za to, že som vyjadrila vlastný politický názor.

Začala som o tejto dynamike písať, príspevky som uverejňovala na svojom malom blogu a na Twitteri a svoje pozorovania som posielala kalifornským zákonodarcam, ktorí o prijatí návrhu rozhodovali – mnohí z nich sa snažili prísť na to, prečo tomu obťažovaniu vlastne čelia a či tá ohromná záplava antivaxerského aktivizmu na internete znamená, že aj samotná verejnosť je v skutočnosti proti prijatiu tohto zákona. Videli, že medzi voličmi v ich okrsku dosahuje v prieskumoch vysokú podporu, ale diskusia na sociálnych sieťach mala absolútne toxický obsah. Ako do seba tieto dve veci zapadajú?

No a ako sa ukázalo, práve v tom spočívala jedna z kľúčových výziev môjho druhého bodu: na sociálnych sieťach existuje

* Hnutie Tea Party bolo konzervatívne politické hnutie v rámci Republikánskej strany. Vzniklo v roku 2007, jeho popularita narástla v reakcii na kroky demokratického prezidenta Baracka Obamu a zohralo dôležitú úlohu vo voľbách v roku 2010, keď republikáni získali v snemovni 63 kresiel a tým aj kontrolu nad snemovňou reprezentantov. (Pozn. prekl.)

asymetrický zápal. Prebieha istá akademická diskusia o tom, či sú konšpirácie na vzostupe – ostatne, ako uvidíme, existovali vždy. V dnešnom informačnom prostredí však aj relatívne malé skupiny pevne presvedčených občanov (teda niekoľko tisíc ľudí) dokážu použitím taktiky zosieťovaného digitálneho aktivizmu vytvoriť šokujúci obsah, ktorý je potrebný na získanie vstupného výtlaku. Algoritmy následne tento výtlak umocňujú. Svojím pevným presvedčením, neustálym zverejňovaním príspevkov a komentovaním tak vyvolávajú dojem, že ich je omnoho viac ako v skutočnosti.

Naopak, väčšina obyvateľov Kalifornie – milióny z nás – dala svoje deti zaočkovať a potom si jednoducho ďalej žila svoj život; na sociálne siete sme o tom vôbec nepísali. Hnutie Vaccinate California teda potrebovalo nájsť spôsob, ako to zmeniť. Potrebovali sme sa postarať o to, aby sa do diskusie zapojila aj mlčiaca väčšina. Hoci sme pomaly získavali publikum ochotné ozvať sa svojim zástupcom a svojich priateľov na Facebooku informovať o dôležitosti školského očkovania, chýbali nám jasné tváre alebo influenceri s obrovským publikom, ktorí by to isté povedali svojim sledovateľom. Zvýšenie dosahu bolo náročné.

Antivaxerské hnutie malo k dispozícii charizmatických lídrov, ktorí rozprávali ako prebudeneckí kazatelia, ľudí ako Robert F. Kennedy mladší, ale aj guruov so zameralím na zdravý životný štýl a s množstvom sledovateľov na Instagrame, ktorí vyrábali nádherný obsah (a občas vyhlásili, že očkovanie nemá v „autentickom a holistickom zdravom životnom štýle“ miesto). Rozumeli, čo na sociálnych sieťach funguje – provakcinačné hnutie sa na druhej strane propagácie vďaka podpornému komentáru niektorej celebrity dočkalo len zriedka.

Kým sme sa takto za pochodu učili pravidlá online aktivizmu – akoby sme za letu stavali lietadlo –, zároveň nám začalo byť jasné, že inštitúcie verejného zdravotníctva sa o dianie na sociálnych sieťach až pozoruhodne nezaujímajú. Šikovní

konšpirátori rozširovali rady svojho hnutia (a my sme zatiaľ ešte len začali pracovať na tom našom) a renomované inštitúcie ako napríklad Centrum pre kontrolu a prevenciu chorôb (Center for Disease Control and Prevention, CDC) podľa všetkého stále o ničom netušili. Evidentne nerozumeli fungovaniu sociálnych sietí ani tomu, čo priťahuje pozornosť: antivaxeri produkovali virálny obsah vďaka prepracovaným videám na YouTube a emočným osobným svedectvám o tom, že očkovanie spôsobuje alergie (omyl), syndróm náhleho úmrtia dojčiat (omyl) a autizmus (omyl), zatiaľ čo vedci v snahe poskytnúť pravdivé informácie zverejňovali PDF dokumenty a blogové články s množstvom štatistík. Odborníci na verejné zdravotníctvo boli presvedčení, že verejnosť im napokon uverí, lebo sú koniec koncov v danej oblasti odborníkmi – to oni predsa majú lekárske tituly a doktoráty. Boli presvedčení, že na diani na sociálnych sieťach nezáleží. Ako mi v tom čase povedal istý zamestnanec CDC, „sú to len nejakí ľudia na internete“.

Biomamičky z južnej Kalifornie, ktoré boli dlhodobým pilierom kalifornského antivaxerského hnutia, medzičasom rečami o slobode na sociálnych sieťach priťahovali celkom nové skupiny – od hnutia Tea Party cez Nation of Islam* až po scientologickú cirkev a jej celebrity. V priebehu niekoľkých rokov sa pod túto širokú strechu zmestili zvláštni spojenci vrátane lokálnych polovojenských oddielov, suverenistických občanov presvedčených o tom, že americká vláda je nelegitímna, aj konšpirátorov, veriacich, že volení zástupcovia sú v tajnosti členmi satanistických a pedofilných organizácií. Nárast tohto hnutia a predefinovanie zásahov v mene verejného zdravotníctva na vládnú tyranii síce mohli v tom čase prebiehať iba na okraji spektra, ale keď celý svet v roku 2020 zasiahla globálna pandémia, mali zásadné dôsledky.

Provakcinačné hnutie napokon zvíťazilo: v senáte schválili

* Hnutie Nation of Islam (*Islamský národ*) je náboženská organizácia, ktorú v roku 1930 založil Wallace Fard Muhammad. Sústreďuje sa na černošský nacionalizmus, hovorí o sebe ako o islamskej organizácii a používa aj islamskú terminológiu. (Pozn. prekl.)

návrh zákona č. 277 a v Kalifornii začala v prípade školského očkovania platiť výnimka výlučne zo zdravotných dôvodov. Spôsob, ako tento boj prebiehal – tie taktiky s cieľom ovplyvniť verejnú mienku, tí aktéri, ktorí sa doň zapojili, tá interakcia medzi influencermi, algoritmami a davom, ktorá viedla k virálnemu šíreniu a vyvolávala pozornosť, a to organizované obťažovanie –, bol však predzvestou blížiacej sa zásadnej zmeny a obrovských otrasov. Prívrženci antivaxerského hnutia boli v dôsledku porážky ešte viac presvedčení o tom, že musia získať viac členov a dominantné postavenie v internetových diskusiách. Začali zbierať peniaze cez GoFundMe a oslovovať bohatých donorov, ktorých žiadali o príspevky na reklamné kampane s cieľom nahnať ľudí do svojich skupín na Facebooku. Na úrovni jednotlivých štátov vytvorili navzájom zosieťované stránky bojujúce za „medicínsku slobodu“, ktorých úloha spočívala vo vzájomnej propagácii a vytvorení hnutia. Platforma Vaccinate California medzitým naďalej existovala, no bola len bočným projektom – naši dobrovoľníci sa potrebovali vrátiť k vlastnému životu a výchove detí. Niektorí v dôsledku toxických reakcií vyhoreli. Nemali sme ani žiadny evidentný zdroj financovania. O ďalší rast rodičovského hnutia na podporu očkovania sa nikto nestaral.

Taktická dynamika toho, čoho som práve bola svedkyňou aj súčasťou, ma veľmi zaujala. Mala som síce prácu na plný úväzok a maličkého syna, ale napriek tomu som po večeroch začala čoraz viac času tráviť skúmaním spôsobu, ktorým si vplyvné postavy získavajú publikum na Twitteri a Instagrame, aj tým, ako sa informácie pohybujú po navzájom poprepájaných stránkach na Facebooku. Sledovala som, ako si konšpiračné komunity navzájom posúvajú fanúšikov tak, že im ich algoritmy sociálnej siete samy od seba odporúčajú.

Ako som už čoskoro mala zistiť, aj iní ľudia si začali všímať podobnú dynamiku okolo niektorých pomerne dôležitých otázok. Islamský štát si budoval virtuálny kalifát. Nepravdivé správy sa čoraz častejšie šírili čoraz virálnejším spôsobom.

Rusko podľa všetkého akúsi Internetovú výskumnú agentúru používalo na vytvorenie masového zmätku a šírenie propagandy, a teda aj presadenie záujmov Kremľa – najmä v Ukrajine. Okrem toho prichádzalo s botmi a falošnými profilmi a začalo tak na internete používať starú sovietsku stratégiu „vplyvových agentov“ z čias studenej vojny, teda ľudí snažiacich sa posunúť verejnú mienku smerom vyhovujúcim krajine, pre ktorú pracujú.

A hoci sa teda na sociálnych sieťach celkom evidentne usídlovali nepriateľskí aktéri, vôbec nebolo jasné, kto je zodpovedný za ich zastavenie. Technologické platformy kontrolujúce infraštruktúru, na ktorej sa to odohrávalo, mali za cieľ zdokonalenie svojich produktov a zarábanie peňazí. Nechceli niest zodpovednosť za rozhodovanie, kto je skutočný a kto falošný alebo ako nájsť rovnováhu medzi právom na názor na jednej strane a škodlivým obsahom a organizovaným obťažovaním na druhej strane. A hoci niekoľkí ľudia vo vláde, v akadémii, technologickom odvetví a občianskej spoločnosti si blížiacu sa krízu uvedomovali, väčšina tieto prvé prejavy nebrala vážne. Boli to napokon len nejakí ľudia na internete. Nebol to skutočný život.

V roku 2015 sme už vstupovali do sveta, v ktorom o pravde rozhodovala popularita, každý deň sa šírili virálne nezmysly a polarizáciu spoločnosti aktívne podporovali armády trolov domáceho aj zahraničného pôvodu. Mala som pocit, že situácia sa vymyká z rúk: keďže som napríklad sledovala antivaxerské videá, odporúčací algoritmus YouTube mi začal hovoriť, že by ma mohli zaujímať aj konšpiračné teórie o chemtrails, plochej Zemi a 11. septembri. Odporúčacie algoritmy na Twitteri sa zas dali spoľahlivo zmanipulovať pomocou botov a odporúčací algoritmus na Facebooku propagoval otvorene nepravdivé články. Najviac ma však znepokojovali zmeny v našich spoločenských normách. Čoraz častejšie sa objavovali šokujúce a extrémne myšlienky, a keď chcel človek proti nim vystúpiť, musel sa pripraviť na osobné útoky a obťažovanie s cieľom

vyradiť ho z diskusie. Bežní ľudia to začali považovať za bežný vzorec správania diktovaného stránickou lojalitou. Vďaka tlačidlám „páči sa mi“ a „zdieľať“ sme mali čoraz väčší vplyv na verejnú mienku a tieto neuveriteľné správy sme tak dokázali dostať na obrazovky našich priateľov a rodinných príslušníkov. Všetci sme sa čím ďalej, tým väčšími mohli utiahnuť do online skupín, v ktorých sme videli len to, čo sme vidieť chceli, alebo teda to, čo sme chceli vidieť podľa algoritmov danej platformy – a prakticky nič iné.

Koncom decembra 2019 – teda päť rokov po vypuknutí epidémie osýpok v Disneylande – vyšiel pacient nula z trhu s morskými plodmi vo Wu-chane a postaral sa tak o vypuknutie globálnej pandémie covidu-19. Alebo sme si to prinajmenšom mysleli. O štyri roky sme už totiž diskutovali o tom, či *naozaj* vyšiel z Wuchanského virologického ústavu, a každý jeden aspekt pandémie, ktorá si vyžiadala šesť miliónov životov – a viac ako milión v samotných Spojených štátoch –, sa stal predmetom nezmieriteľných diskusií medzi jednotlivými indititárskymi frakciami, ktoré sa dokázali zhodnúť iba na jedinej veci: že tí druhí vám klamú.

Tie isté kalifornské antivaxerské skupiny a influenceri, proti ktorým v roku 2015 bojovala platforma Vaccinate California, sa medzi prvými začali venovať aj covidu a zohrali významnú úlohu. Pandémia, ktorá vypukla štyri roky po epidémii osýpok v Disneylande, v plne miere odhalila, ako sa trojica influencer – algoritmus – dav, teda predstavitelia nového spôsobu formovania verejnej mienky, postarala o redistribúciu moci, zmenu nášho vnímania sveta aj schopnosti kolektívne konať. Celosvetová továreň na špekulácie ponúkala masovému publiku teórie o bezpečnosti, efektívite a toxicite vakcín a ukázala, že v ére virálneho šírenia spočíva jedna z najväčších výziev v schopnosti rozoznať špekuláciu od faktu. Takéto teórie sa šírili omnoho rýchlejšie, ako sa dalo dospieť k faktom. Konkrétne črty boli síce prakticky identické s tými, ktoré sa dlhodobo objavovali v prípade predchádzajúcich ochorení

a vakcín, ale efektívny kontranaratív do veľkej miery chýbal. Platformy – kurátori a odporúčatelia správ – museli rozhodovať o tom, čo sa presadí. Covid naplno odhalil a urýchlil stratu dôvery verejnosti v inštitúcie, médiá a autority.

Vytváranie naratívov už dnes nie je výsadou elít. O túto moc – ktorou celé stáročia takmer výlučne disponovali médiá, inštitúcie a autority – prišli. Bežní ľudia dokážu ľahšie ako kedykoľvek v minulosti ovplyvniť, čo vidia ich priatelia, o čom sa diskutuje v ich komunitách a na čo sa sústredia ich štáty. Dnes už nie sme len pasívnymi príjemcami správ z masmédií. Namiesto toho všetci máme moc formovať verejnú mienku, uchopiť nástroje vedúce k virálnemu šíreniu, šíriť posolstvá, ktoré sa dostanú k miliónom ľudí a potenciálne ich aj ovplyvnia. V tejto knihe sa budem venovať tomu, čo to znamená.

Niektoré zmeny sú pozitívne: patria medzi ne väčšia rôznorodosť hlasov, nesmierna tvorivosť, vznik nových spoločenstiev, ktoré spájajú ľudí bez ohľadu na geografické hranice. No existujú aj závažné dôsledky. S novým systémom stimulov prišli aj nové formy propagandy a nové nástroje manipulácie. Spoločná realita sa rozpadla na rôzne reality šité na mieru formované odporúčacími algoritmami. Tie spájajú rôzne komunity a sú plné obsahu vytvoreného médiami a influencerami, ktorým daná komunita dôveruje. Máločo dokáže tieto zákopy preklenúť. To má zásadný vplyv na riešenie kolektívnych problémov alebo na dosiahnutie konsenzu, od ktorého demokracia závisí.

Táto kniha *nie je* o sociálnych sieťach. Takých je už viac ako dosť. Sústredím sa skôr na zásadnú zmenu v dynamike moci a vplyvu, ku ktorej došlo, a na spôsob, ktorým sa my ako občania môžeme vyrovnávať s tou silou, čo spôsobuje zmeny v politike, spoločnosti a vlastne aj v samotnom našom vzťahu s realitou. Samozrejme, firmy a vlády musia mať podiel na hľadaní spôsobu, ako tento nový priestor zregulovať a ako obnoviť dôveru v inštitúcie a posilniť ich. Úloha nás ako občanov zas spočíva v tom, aby sme túto dynamiku pochopili a následne

dokázali vybudovať zdravé normy a brániť sa. Toto je úloha novej občianskej spoločnosti.

Na pochopenie síl poháňajúcich revolúciu je potrebná teória. A tak v prvej časti sformulujeme teóriu o tom, ako táto nová mocenská dynamika funguje, preskúmame, ako to, čo môžeme považovať za diskrétnych influencerov, algoritmy a davy, disponuje kombinovanou mocou, vďaka ktorej sa dokážu dopĺňať a vytvárať nielen silné spoločenské hnutia, ale aj reality vytvorené na mieru. Ponoríme sa do prostredia influencerov, teda nových lídrov verejnej mienky, ktorí správy a informácie pre svoje publikum nielenže spracovávajú, ale zároveň aj pracujú na priamom formovaní verejnej mienky tým, že kvôli výtlaku a zisku vytvárajú na sociálnych sieťach vlastný obsah. Pozrieme sa na odporúčací algoritmus a algoritmus na výber obsahu na sociálnych sieťach, pretože práve tie rozhodujú o tom, čo vidíme, aj o podobe toho, čo tvoríme. Rozoberieme verejnosť ako takú: virtuálne davy, jednotlivé frakcie a fanúšikov, ktorí sú dnes aktívnymi účastníkmi internetovej továrne na špekulácie a propagandistickej mašinerie. No a budeme skúmať aj to, ako na seba reagujú všetci traja členovia onej trojice tvorenej influencermi, algoritmami a davom, pričom sociálne siete poskytujú kapacitu na pozornosť a dosah – vplyv sa tu stáva službou – práve tvorcom, ktorí vytvárajú obsah starostlivo šitý na mieru nielen algoritmom, ale aj svojmu špecifickému publiku.

Druhá časť potom skúma spôsob, ktorým vzostup tohto nového vplyvového systému zmenil politiku, vojnu, propagandistické snahy veľmocí, vašu samosprávu, ba dokonca aj vaše vzťahy s priateľmi a so susedmi. Podrobne analyzuje úlohu odborníkov a inštitúcií aj dôvody, prečo dnes čelia takej nedôvere. No a pomerne nečakane hovorí aj príbeh o tom, ako štúdium tohto systému a odhaľovanie jeho najhorších prejavov mňa osobne priviedli k viacerým výsluchom pred kongresom a žalobám. Išlo pritom o akty politickej pomsty zo strany elitných zákonodarcov, politických influencerov a propagandistov

zameraných na konkrétne skupiny, ktorí zúrili na akademičku len preto, že odhalila, ako sa neviditeľní vládcovia tohto nového komunikačného ekosystému pokúsili o delegitimizáciu slobodných a férových volieb.

Dnes platí, že ten, kto kontroluje internet, kontroluje aj realitu. Všetci sme získali schopnosť ovplyvňovať. Všetci zároveň disponujeme aj schopnosťou presviedčať komunity, zdôrazňovať rôzne poslanstvá, vytvárať virálne konšpiračné teórie a vyvolávať protesty v skutočnom svete. Disponujeme ohromnou silou, ale disproportórne nízkou zodpovednosťou. Len málokto z nás si uvedomuje, čo táto moc znamená.

Predtým ako sa ponorím do dôvodov, prečo sa naša spoločnosť mení a oslabuje, a do spôsobov, ako k tomu dochádza, by som sa rada pozrela na to, ako sa jeden konkrétny človek – nazvime ho Gitarista – postupne v niekoľkých zdanlivo nevinných krokoch prepadne do hlbín internetu. (Postava Gitaristu síce nie je vytvorená na základe žiadneho konkrétneho človeka a úprimne treba povedať, že do istej miery ide aj o karikatúru, no jej cesta zároveň ilustruje spôsob, ako sa mnohí ľudia ocitli v realite vytvorenej na mieru.)

Gitarista má krátko po štyridsiatke a žije na predmestí stredne veľkého amerického veľkomesta. V detstve sa naučil hrať na gitare, a to hlavne vďaka tomu, že chodil na lekcie, čítal knihy a kamarátil sa s ľuďmi, ktorí hrávali v suteréne miestnych hudobní. Mal aj kapelu a absolvoval niekoľko turné. Dnes je učiteľom hudby na niekoľkých miestnych základných a stredných školách a príjem si vylepšuje aj poskytovaním súkromnej výučby.

Keď Gitarista ešte len začínal, súkromné hodiny propagoval pomocou letákov v miestnej kaviarni a knižnici. Keď sa však rozbehol internet, začal v snahe osloviť potenciálnych nových žiakov inzerovať na webovom portáli Craigslist a vytvoril si

aj blog na platforme Blogger. Obsah netvorilo nič extra, len niekoľko tipov, ako sa stať profesionálnym gitaristom, zábavné príbehy z učiteľského života a diskusie o koncertoch, ktoré navštívil. No úprimne treba povedať, že blog ľudia veľmi nečítali, a tak sa naň postupne vykašlal. Vďaka článkom, komentárom na cudzích blogoch a členstvu v niekoľkých fórach sa mu však podarilo spojiť sa s inými hudobníkmi z celého sveta. Práve to je podľa neho na internete najlepšie: prostredníctvom neho sa predsa zoznámil s inými ľuďmi, s ktorými ho spája láska ku gitarám a k hraniu prstami. V roku 2006, krátko po spustení portálu YouTube, sa rozhodne vytvoril si tam profil a začne naň nahrávať videá, na ktorých po večeroch hrá vo svojej obývačke.

V roku 2009 sa Gitarista prihlásil na Twitter, teda na „mikroblogovaciu“ platformu, na ktorej môže uverejňovať úryvky myšlienok dlhé 140 znakov. V roku 2011 si založil profil v aplikácii Instagram, ktorá bola vtedy určená na zdieľanie fotografií, ale dnes slúži aj na videá (neskôr ju kúpil Facebook/Meta). V roku 2020 si vytvoril profil na TikToku, kam ho pritiahol jednoduchý spôsob, akým sa dajú vytvoriť „duety“. Práve vďaka nemu mohol pridávať vlastné riffy k videám, ktoré nahrali iní hudobníci – ide teda o akési asynchrónne hudobné improvizácie, na ktoré stačí jediná aplikácia... zázrak. Teraz teda pravidelne zverejňuje obsah na TikToku, Instagrame a YouTube a niekedy aj na Facebooku a Twitteri a za tie roky sa mu podarilo nazbierať aj slušné množstvo fanúšikov: na každej platforme ho sledujú desiatitisíce milovníkov hudby.

Keď si Gitarista tieto profily vytváral, netúžil byť influencerom. Vôbec na tom neplánoval zarábať. Bol to len človek, ktorý chcel zverejniť svoju hudbu a potom sa o nej porozprávať s ľuďmi, ktorí mali rovnaký koníček. A, samozrejme, sociálne siete mu začiatok veľmi uľahčili: stačil laptop, webkamera, kvalitný mikrofón a malá cieľová skupina. V garáži si vytvoril svoj kútik a každý deň po večeri sa v ňom na hodinu posadil a hral. Najprv nahrával krátke videá a potom sledoval, čo o nich

ľudia píšu. Keď sociálne siete začali pridávať nové možnosti – a s tým, ako mu rástlo publikum –, začal sa venovať aj živému vysielaniu. Program svojich živých vysielaní zavesil na svoj profil na YouTube – v pondelok, vo štvrtok a v piatok od siedmej do ôsmej večer tichomorského času. Jeho sledovatelia vždy dostali upozornenie, v ktorom bola výzva, aby si pozreli jeho vystúpenia a demonahrávky. Mohli s ním četovať a on im medzi skladbami odpovedal. Neskôr mohol obsah aj cross-postovať – teda nahráť rovnaké vysielanie na rôzne platformy. Mohol vytvárať krátke klipy s najlepšimi pasážami, mohol si vytvoriť reel s hitmi pre platformy, na ktorých publikum uprednostňuje kratšie videá.

Tie hodiny strávené pri živom vysielaní patrili medzi jeho vrcholy celého týždňa. S fanúšikmi si vybuďoval silný vzťah a často ich považoval za priateľov. Mohol povedať všetko, čo mu napadlo – a to aj v prípade, že sa to netýkalo hudby. Našiel si svoju komunitu a kultúru. Čerešničkou na torte bolo, že išlo aj o príjem navyše: diváci živého vysielania mu mohli posilať malé sumy a niečo dostával aj za reklamy, ktoré bežali pred prehratím jeho videí. S ponukou na sponzorské zmluvy ho začali oslovovať firmy, ktoré chceli, aby pochválil ich gitarové pedále alebo popruhy. Dokonca sa mu ozval miestny pivovar v nádeji, že o ich pive porozpráva na Instagrame. Niektoré spoločnosti mu za jeden príspevok ponúkli pár tisíc dolárov.

A potom, raz večer počas príprav na svoje pravidelné dvoj-týždňové živé vysielanie na YouTube sa Gitarista (pomerne nevinne!) rozhodol venovať kontroverznej téme, ktorá vo svete gitaristov dlhodobo rezonovala: posledné vyjadrenia slávneho rockera Erica Claptona týkajúce sa vakcín proti covidu. Clapton opisoval, že sám po očkovaní zažil niektoré vedľajšie účinky, a na YouTube sa objavil aj na niekoľkých kanáloch šíriacich konšpiračné teórie o tom, že vláda a farmaceutické spoločnosti používajú davovú hypnózu a podprahové odkazy s cieľom, aby verejnosť s očkovaním súhlasila.³ Pre nášho Gitaristu bolo už takéto vyjadrenie za čiarou, ale niektoré ďalšie Claptonove

sťažnosti – napríklad ako odmietal vystúpiť tam, kde sa od publika vyžadovalo potvrdenie o očkovaní – ho do istej miery oslovili. Ten argument o slobode voľby sa mu pozdával. Dospelí ľudia predsa mali právo rozhodnúť sa, či chcú riskovať, že v nejakom bane ochorejú. Hudobníci si potrebovali zarobiť na živobytie a tí, ktorí nemali k dispozícii sociálne siete a spoliehali sa výlučne na osobné vystúpenia, zápasili s vážnymi problémami.

Mnohí jeho priatelia mali počas pokračujúcej pandémie naozaj existenčné problémy. Rozhodol sa teda, že sa o tom so svojimi divákmi porozpráva a zistí, čo si o tom myslia. Možno zahrá aj Claptonov protestsong.

Keď začal vysielat a rozhovoril sa o Claptonových argumentoch o hypnóze a lockdownoch, všimol si výrazný nárast v počte páčikov, komentárov a reakcií zo strany publika. Niekoľkí diváci sa síce sťažovali, ale iní ho povzbudzovali a v reálnom čase mu posielali drobné finančné príspevky.

Hm, povedal si. Zaujímavé.

Gitarista chcel, aby diskusia plynula a aby si udržal vysoký počet páčikov a komentárov (a finančných príspevkov!), a tak o tejto téme rozprával aj ďalej a zabírdol aj do súvisiacich vecí, ktoré videl na TikToku. Priznal, že pokiaľ ide o ďalšie dávky vakcíny, nie je si istý, a rovnako váhavo sa k nim stavajú aj influenceri, ktorých sleduje, a to najmä z oblasti fitness. Niektorí, dodal, sú dokonca presvedčení, že mRNA vakcíny sú pomerne nebezpečné. Koniec koncov o nich jednoducho nemáme dosť informácií – táto technológia sa predsa na ľuďoch použila prvýkrát!

Gitarista nemal žiadne lekárske ani vedecké vzdelanie a to isté platilo aj o tých fitnessových profiloch, ktoré sledoval a citoval. A to isté, samozrejme, platilo aj o Ericovi Claptonovi. Ale jeho štyridsaťtisíc fanúšikov teraz počúvalo názor na vakcínu od človeka, ktorého si obľúbili, a čo je dôležitejšie, ktorému aj dôverujú. Mohli naňho reagovať, mohli sa s ním porozprávať o tom, ako to vnímajú oni – a on ich počúval. Niektorí to živé

vysielanie preposlali svojim kamarátom: „Pozri si tohto týpka, začni ho sledovať, rozpráva veci, ktoré ti v telke nikto nepovie.“ Iní namietali: „Ale no tak, ešte aj ty začínaj s tými konšpiráciami!“ No keďže diskusie v komentároch boli čoraz zúrivejšie, napokon to vzdali a odišli.

Ukázalo sa, že škandál, ktorý Gitarista nič netušiac vyvolal, má skvelý dosah na počet interakcií, a to nielen počas živého vysielania, ale aj po ňom. Mnohí ľudia jeho video zdieľali a pribudlo mu množstvo nových sledovateľov. Aj naďalej zabírdal do kontroverzných tém – samozrejme, nechcel si vyslúžiť úplný zákaz a uvedomoval si, že platformy proti misinformáciám ohľadne očkovania bojujú. Ale povenovať sa iným kontroverzným témam, pri ktorých takéto pravidlá neplatia, zase až také náročné nebolo – išlo o práva rodičov, LGBTQ, kontrolu zbraní, potraty a dokonca aj o spôsob, ako veľké technologické firmy kontrolujú informácie. Provokatívne témy zvyšovali počet interakcií aj sledovateľov. No a čím viac ich mal, tým lepšie na tom bol aj z finančnej stránky.

Gitarista teraz stál pred veľkým rozhodnutím. Nemusel byť úplným géniom na to, aby si uvedomil, že najväčší počet interakcií dosahuje práve vtedy, keď sa venuje kontroverzným politickým témam a zvláštnym internetovým teóriám – a nie gitarám. Jeho živé vysielania sa teraz pravidelne objavovali aj na iných platformách, niekedy aj s hashtagmi, ktoré sa mu naozaj nepáčili, lebo odkazovali na konšpiračné teórie, ktoré mu trochu naháňali strach. Stále to však znamenalo vysokú sledovanosť a viac peňazí. Problém bol v tom, že pravicové aj ľavicové publikum od neho podľa všetkého očakávalo väčšiu ideologickú oddanosť a diváci sa v komentároch snažili zistiť, či je naozaj „jedným z nich“. Popravde nikdy veľmi nebol ideologicky vyhranený a nikdy celkom nezapadal do žiadnej škattulky, ale cítil tlak, aby sa jednoznačnejšie postavil na stranu jednej internetovej politickej frakcie.

Rozhodol sa, že sa aj naďalej bude venovať kontroverzným témam. Jeho obsah sa posunul: namiesto toho, aby sa počas

živého vysielania venoval hlavne hraniu, zahral teraz len jednu alebo dve skladby a potom rozprával, pričom texty skladieb prepojil s nejakou neuveriteľnou vecou, ktorá sa v daný deň stala.

Počas nasledujúcich niekoľkých týždňov počet jeho sledovateľov na YouTube aj Instagrame prudko stúpol. Pozrel si analytické údaje o svojom profile na YouTube a videl, že čoraz viac ľudí nachádza jeho videá vďaka odporúčaciemu algoritmu platformy.

Odporúčacie algoritmy si možno všimli, že dlhodobo dosahuje vysokú mieru interakcie, a tak jeho obsah ďalej propagovali. Čoraz viac jeho videí malo vysokú sledovanosť a platilo to najmä pre tie, v ktorých umiestnil kontroverzné kľúčové slová – nie však také, pre ktoré by nasledoval moderátorský zásah. A ľudia ho sledovali. Už to však nebolo to publikum, ktoré ho sledovalo kedysi. Nie, súdiac podľa komentárov teraz čoraz väčšiu časť jeho sledovateľov tvorili ľudia, ktorí ho poznali ako „toho týpka, čo sa nebál vyjadriť podporu Ericovi Claptonovi“ alebo ako „toho chlapíka, čo robil na TikToku vlny o cenzúre veľkých technologických firiem“. Kedysi mal pomerne príjemnú komunitu fanúšikov, ktorí sa chceli rozprávať o tom, čo stále bolo jeho hlavným predmetom záujmu: o gitarách. Ale teraz mal množstvo nových fanúšikov, ktorých počet navyše neustále rástol – práve na YouTube prekročil 480 000 odberateľov –, a tí ho sledovali z jedného konkrétneho dôvodu. Samozrejme, mali radi aj hudbu, ale s omnoho vyššou pravdepodobnosťou ich zaujímal práve ten provokatívnejší obsah. Ak si Gitarista chcel udržať úroveň interakcií, musel im poskytnúť to, čo čakali.

Stroj poskytujúci vplyv ako službu fungoval bezchybne: Gitarista vyrábal obsah, ktorý odporúčacie algoritmy obratom propagovali a popularizovali v rámci veľmi špecifického publika, čím mu zabezpečovali viac sledovateľov a interakcií (ktoré sa rovnali peniazom), a obratom produkoval ešte viac obsahu. No a keďže v reakcii na túto motiváciu produkoval obsah s veľkým

počtom interakcií – a čoraz provokatívnejším obsahom –, publikum mu nielenže rástlo, ale zároveň sa aj menilo. Odkláňalo sa od pôvodnej komunity gitarových nadšencov smerom k ľuďom prichádzajúcim kvôli kontroverznému obsahu. Začalo byť pomerne jasné, že ich nezaujímajú hlboké diskusie o témach, o ktorých kedysi písal svoje príspevky. Chceli mäso.

Z toho, do akých hĺbín sa ponoril, mal Gitarista vlastne mierne obavy. Hlboko vnútri si totiž uvedomoval, čo sa deje. Áno, čo sa týka covidových opatrení, mal isté úprimné obavy a tie aj v niekoľkých prvých kontroverzných videách vyjadril, ale jeho noví sledovatelia teraz v komentároch pravidelne spomínali mnoho uletenejšie teórie: Jeffreyho Epsteina, mikročipy, Billa Gatesa, nový svetový poriadok. A hoci sa influencerom v kultúrnej vojne stal iba náhodou, títo sledovatelia boli predzvestou toho, čo si udržanie sa v tejto novej sfére vyžaduje. Mal mierne obavy. Postavia sa na odpor, ak sa proti tým najextrémnejším hlasom ohradí a pokúsi sa v diskusii obnoviť aspoň istú mieru triezvosti a zdržanlivosti? Táto nervozita bola oprávnená: stal sa totiž miláčikom konkrétnej frakcie a vyjadrenie názorov v rozpore s ich inými postojmi pokojne mohlo viesť k útoku. No keď povedal niečo, čo chceli počuť... potom mu poskytli bezpodmienečnú podporu a jeho obsah masovo zdieľali a pomohli mu tak k ďalšiemu nárastu počtu sledovateľov – aj peňazí na účte.

Možno rozmýšľate, čo sa stalo s Gitaristovým pôvodným publikom. Čo si títo ľudia asi tak mysleli? Utekli z jeho kanála alebo ho aj naďalej sledovali?

Niektorí ho prestali sledovať, keď si uvedomili, že to vágne konšpirovanie nie je len prechodnou záležitosťou. Niektorí protestovali a snažili sa venovať nuansám, ktoré sú charakteristickou súčasťou kontroverzných tém v rámci kultúrnych vojen. Neustále hádky s novými fanúšikmi ich však prestali baviť, a tak odišli. Niektorí jednoducho len počúvali. Aj oni sa zapájali do diskusií s novými fanúšikmi. A to, čo Gitarista a noví členovia jeho komunity hovorili, ich nevyhnutne neodrádzalo – niektorí to dokonca možno považovali za presvedčivé.

Je možné, že keď túto knihu čítate, tak ste si v istej chvíli počas posledných rokov položili túto otázku: „Je to mnou alebo sa všetci ostatní naozaj zbláznili?“ Prípadne: „Ako sme sa sem dostali?“ Nezáleží na tom, či máte konzervatívne alebo progresívne názory, pretože tento fenomén sa týka ľudí naprieč politickým spektrom.

Cieľom tejto knihy je previesť vás evolúciou tohto bludiska plného falošných zrkadiel, týmto svetom plným informačných bublín, manipulátorov a bojovníkov v kultúrnych vojnách spoza klávesnice. Cieľom je vysvetliť, ako sme sa sem dostali a ako sa môžeme opäť dostať von.